

29313, v, A, f,

Poročilo

o Dunajskej svetovnej razstavi 1873.

Spisal

France Šolmajer,

odbornik c. k. kmetijske družbe Kranjske.

Bericht

über die Weltausstellung 1873.

Verfaßt von

Franz Schollmayr,

Centralauschufsmittglied der k. k. Landwirthschaft-Gesellschaft für Krain.

Poročilo o Dunajski svetovnej razstavi leta 1873.

V mesečnej seji centralnega odbora c. k. kmetijske družbe Kranjske za mesec junij je bil podpisani enoglasno izvoljen, da se udeleži Dunajske svetovne razstave in da kmetiskej družbi natančno poroča samo o takih kmetijskih in gozdarskih stvaréh, ki bi se tudi na Kranjskem mogle primerno rabiti, ali ki bi bile sploh za Kranjsko deželo potrebne in koristne.

V ta namén se je podal podpisani dvakrat na Dunaj, ostal je tam delj časa, da si ogleda Dunajsko véliko razstavo, ter podaje o tem, kar je tam videl in opazoval, naslednje

Poročilo :

Prostor za razstavo je bil v Praterji, ograjen je bil od vseh strani z deskami in je obsegal 2,500.000 kvadratnih metrov, to je okoli 400 avstrijskih oralov (po 1600 □ sežnjev).

V tem úže po naravi samej vkusno narejenem prostoru je bilo glavno poslopje t. j. velikanska rotunda z galerijami; spredaj, zadej in ob stranéh so bila druga stávbena dela, hrami, paviljoni, paviljončki i. t. d., ki so úže sami na sebi predstavljali razstavo, a ob enem bili namenjeni, da v svoje prostore sprejmó različne za razstavo namenjene reči.

Industrijska palača sama je imela od znotraj 20.000 kvadratnih sežnjev prostora. Iz tega se lahko sklepa, kolik je moral biti ves prostor, ki se je nahajal tudi še v drugih brezštevilnih prostorninah, za neizmerno blago, ki se ima tu razstaviti.

Po pravilih glavne komisije za razstavo so se imele vse razstavljene reči v 26 skupin razdeliti tako, da bi obsegala skupina

- I. rudarstvo in plavžarstvo;
- II. kmetijstvo, gozdarstvo, vinorejo, sadjerejo in vrtnarstvo;
- III. kemične izdelke;
- IV. hrano ali živež kot obrtnijske izdelke;
- V. klekovnino in tkanino, obleko;
- VI. usnjarijo in obrtne izdelke iz gumilastike;
- VII. kovinske izdelke;
- VIII. les in leseno robo;
- IX. izdelke kamenene, prstne in steklene;
- X. drobno blago;
- XI. papir;
- XII. izdelke pisarske in risarske umetnosti;

Bericht über die Wiener Weltausstellung 1873.

In der Monatsitzung des löblichen Central-Ausschusses der k. k. krainischen Landwirthschaft-Gesellschaft pro Juni wurde der Gefertigte einstimmig als Berichterstatter bestimmt, und erhielt die strikte Weisung, nur über jenes auf dem land- und forstwirthschaftlichen Felde zu berichten, was in Krain Anwendung und Benützung finden kann, oder wovon überhaupt für Krain ein Nutzen zu erwarten stehe.

Zu diesem Zwecke begab sich der Gefertigte nun zweimal nach Wien und verwendete zum Besuche der Weltausstellung längere Zeit, und erstattet über seine Wahrnehmungen und Studien nachstehenden

Bericht:

Der Ausstellungsplatz befand sich im Praterpark, und nahm für sich einen umzäunten Raum von 2,500.000 Quadratmeter, welches circa 400 österreichische Joch (à 1600 □ Klafter) ausmacht, ein.

In diesem von der Natur schon so prachtvoll ausgestatteten Raume befanden sich: das Hauptgebäude d. h. die Rotunde und die Gallerien, vorn, hinten und seitwärts andere Bauobjekte, Hallen, Pavillons ic., welche an und für sich schon selbst Ausstellungsgegenstände darstellten, und gleichzeitig zur Aufnahme anderer auszustellender Gegenstände und Objekte bestimmt waren.

Schon der Industrie-Palast allein hatte einen Ausstellungsraum von 20.000 Quadratklaster im Innern. Nach diesem kann man auf den Raum schließen, der in den unzähligen andern Räumlichkeiten, die sich noch da befanden, zur Aufnahme der zahllosen Ausstellungsobjekte vorbereitet war.

Nach dem Reglement der General-Weltausstellungs-Commission war es die Absicht, daß alle ausgestellten Gegenstände in nachstehende 26 Gruppen eingetheilt erscheinen sollten, u. z. Gruppe

- I. Bergbau- und Hüttenwesen;
- II. Landwirthschaft, Forstwirthschaft, Wein, Obst, Gartenbau;
- III. Chemische Industrie;
- IV. Nahrungs- und Genußmittel als Erzeugniß der Industrie;
- V. Textil- und Bekleidungs-Industrie;
- VI. Leder- und Kautschuk-Industrie;
- VII. Metall-Industrie;
- VIII. Holzindustrie;
- IX. Stein-, Thon- und Glasindustrie;
- X. Kurzwaaren-Industrie;
- XI. Papier-Industrie;
- XII. Graphische Künste und gewerbliches Zeichnen;

- XIII. stroje (mašine) in vozila;
- XIV. znanstveno orodje;
- XV. godbeno orodje;
- XVI. vojaške stvari;
- XVII. mornarske reči;
- XVIII. stavbstvo in zemljemérstvo;
- XIX. meščanske hiše z notranjo opravo in lepotijami;
- XX. kmečke hiše z opravo in orodjem;
- XXI. narodne hišne stvari;
- XXII. razkaz delavnosti muzejev in umetnih obrtnij;
- XXIII. cerkvene umetnije;
- XXIV. reči umetnosti in umetne obrtnije prejšnjih časov, razstavljene od prijateljev umetnosti in nabiralcev;
- XXV. podobarstvo in malarstvo sedanjega časa;
- XXVI. pripomočke odgojevanja, podučevanja in izobraževanja.

Ta misel glavne komisije, da se razstavljene reči po skupinah razvrsté, je jako dobra, ter za učenje in primerjanje razstavljenih reči tudi neobhodno potrebna. A žalibog, da se ta pravila glavne komisije za razstavo niso spolnovala niti od deželnih komisij, niti na Dunaji samem. Tako je bilo večkrat videti v enej in istej galeriji ali v kakem drugem pokritem prostoru mnogo razstavljenih reči iz različnih skupin prav neredno skupaj nametanih in prav samo po ukazu arhitektov izpoloženih. — Tako n. pr. je stala peč iz starodavnih časov poleg žlahtnih dišav, šote ali celó ženskih klobukov. Mnogo enacih primerljajih bi se še dalo naštet, napeljanih po veliki zmešnjavi in velikem neredu poslednjih dnev meseca aprila.

Kar se tiče naše Kranjske dežele posebej, bil je sledeči primerljaj živ dokaz, kako slabo in pomanjkljivo so bile razstavljene reči razdeljene v posamezne skupine. V IX. skupini namreč je imela Kranjska obrtnijska družba svoje rudnine, železnino itd., a ne daleč od tod je stalo Kranjsko čevljarsko voščilo (biks), ne daleč odtod 2 uboga oljnata kolača in 4 sklenice olja iz Wertheimove fabrike v Osterbergu in prav blizu poleg vseh teh stvari je bila lepa izložba Ljubljanskega muzeja.

Iz tega se lahko vidi, kako težko je bilo najti razstavljene stvari II. skupine, ki so bile še v večem neredu, in kako zelo težavno, skoraj nemogoče je bilo, da človek zadobi pravo podobo cele skupine.

II. skupina je obsegala:

- a) rastline za živež in zdravila;
- b) tobak in druge omótične, užitne rastline;
- c) rastlinsko predivje (pavolo, lan, konoplje, juto, kitajsko travo itd.), kakor tudi druge kupčijske rastline v surovini;
- d) svilorejo, kokone;
- e) pridelke od živali (kožuhovino, kože, neurejeno perje, ščetine itd.);
- f) volno;

- XIII. Maschinenwesen und Transportmittel;
- XIV. Wissenschaftliche Industrie;
- XV. Musikalische Instrumente;
- XVI. Heerwesen;
- XVII. Marinewesen;
- XVIII. Bau- und Civil- Ingenieurwesen;
- XIX. das bürgerliche Wohnhaus mit seiner innern Einrichtung und Ausschmückung;
- XX. das Bauernhaus mit seinen Einrichtungen und seinen Geräthen;
- XXI. Nationale Hausindustrie;
- XXII. Darstellung der Wirksamkeit der Museen und Kunstgewerbe;
- XXIII. Kirchliche Kunst;
- XXIV. Objekte der Kunst und Kunstgewerbe früherer Zeiten, ausgestellt von Kunstliebhabern und Sammlern;
- XXV. Bildende Kunst der Gegenwart;
- XXVI. Erziehungs- Unterrichts- und Bildungswesen;

Der Gedanke, die Ausstellungsobjekte nach Gruppen zu ordnen, ist unbestreitbar gut, und für vorzunehmende Studien und anzustellende Vergleiche auch unbedingt nothwendig. Leider wurde dieses Reglement weder von den Landeskommissionen, noch weniger aber in Wien selbst befolgt. Oft fand man in ein und derselben Gallerie oder in einem gedeckten Hofraume die Ausstellungsobjekte aus verschiedenen Gruppen, wie Kraut und Rüben zusammengewürfelt, und nach Anordnung der Architekten aufgestellt. — Es stand z. B. ein alterthümlicher Ofen neben Parfümen, neben Torf oder Damenhüten; und so ließen sich viele Fälle aufführen, welche die Verwirrung in den letzten Tagen des Monats April verursachte.

Speziell Krain betreffend war folgender Fall ein eclatantes Beispiel der mangelhaften Gruppeneintheilung: in der IX. Gruppe nämlich befand sich aus Krain die krainische Industrie-Gesellschaft mit ihren Mineralien, Eisenprodukten, Erzen 2c., unweit davon Schutwisch aus Krain, nicht fern davon 2 armselige Dehlfuchen und 4 Fläschchen Dehl aus der Fabrik des Werthheim in Osterberg, und von diesem nicht weit die schöne Ausstellung des Laibacher Museums.

An diesen Beispielen mag man ersehen, wie schwierig es war, die Gegenstände der II. Gruppe aufzufinden, welche sich noch viel zerstreuter vorfanden, und wie es beinahe unmöglich wurde, sich ein Bild der gesammten Gruppe zu machen.

Die II. Gruppe enthielt:

- a) Nahrungs- und Medizinalpflanzen;
- b) Tabak und andere narkotische Pflanzen, welche als Genussmittel dienen.
- c) vegetabilische Spinnstoffe (Baumwolle, Flachs, Hanf, Jute, China-gras 2c.) und andere Handelspflanzen im rohen Zustande;
- d) Seidenzucht, Cocons;
- e) thierische Produkte im rohen Zustande (Wälge, Fälle, ungerichtete Federn, Borsten 2c.);
- f) Wolle;

- g) pridelke iz drevesnic in trtnic; pridelke iz sadja in grozdja;
 h) gozdne pridelke (les za stavbe in različne izdelke, čreslo-
 vino, smolo, barvarski les, drevesno skorjo, oglje, kresalno gobo itd.);
 i) šoto in šotne pridelke;
 k) različna gnojila;
 l) risarije in obrazce (modele) kmetijskih in gozdarskih stvari;
 kulturne in gozdne zemljevide;
 m) različna dela poskuševališč, agrarnih in gozdarskih katastrof,
 gozdne statistike itd. —
 n) razkaz takih presnov in priprav, s katerimi se poprej ome-
 njeni pridelki izdelujejo, prenašajo in skladajo;
 o) naprave vrtov, risarije in obrazce takih stvari, ki spadajo v
 napravo vrtov, steklene hiše, napeljevanje vode itd.;
 p) razkaz, kako se vrtovi po novem načinu obdelujejo;
 q) statistiko pridelkov.

V teh posameznih porazdelkih kmetijske skupine je križema ležalo po več tisuč razstavljenih reči iz vseh delov svetá in različnih dežel, kakor tudi reči, ki so je razstavili posamezni zasebniki. Obi- skovalec kmetijskih stvari je moral še celó zunaj zidovja natanko paziti na vse, kajti tudi tukaj se je nahajalo vse polno tacih reči, ki so bile njegovega opazovanja in njegove pozornosti vredne. Tako n. pr. so bile lepe, zelene in mehke trate kraj potov v treh tednih za razstavo narejene, in marsikatera zelena topola, ki je stala v raz- stavnem prostoru samem ali poleg njega v Praterji, zanimala je mnogo bolj gozdorejca nego li kako drugo znabiti z velikimi stroški v razstavo pripeljano drevo.

Ker mi prostora primanjkuje, in bi tudi mojo nalogo preségalo, ako bi hotel na drobno popisati vse, kar je bilo v drugej skupini svetovne razstave nakupičenega, naj toraj zadostuje, da skrčim to, kar sem videl, v kratko sporočilo ter povem samo toliko, kolikor mi prostor in čas dopuščata.

a. Obdelovanje zemlje in poljski pridelki.

V tem oddelku je c. k. ministerstvo kmetijstva razstavilo za naše cesarstvo najobširnejša dela, kakor so: popisi zemljišč, zem- ljiške in gospodarske zemljevide, statistična poročila v poljskih pri- delkih, zemljiške postave, dela o zložbi zemljišč, različne načrte (plane), risane obrazce o rodovih Avstrijske goveje živine itd. itd.

V tem zmislu je tudi Nemčija, mnogo drugih domačih in tujih kmetijskih družeb, pa tudi posameznih razstavnikov poslalo ogromno število svojih oddelkov.*)

Kar se tiče seménja, žita in rastlin za živinsko krmo, poslala je vsaka dežela v obilnem številu najlepšega blaga te stroke, kar ga je dobiti mogla.

*) Kmetijska družba je poslala 4 zvezke kmetijske statistike naše dežele v to razstavo.

- g) Produkte von Baum- und Rebschulen, Produkte, welche aus Obst und Trauben gewonnen werden;
- h) Produkte der Forstkultur (Bau- und Werkholz, Gerbstoffe, Rohharze, Farbhölzer, Rinder, Holzkohle, Feuerschwamm ic.);
- i) Torf- und Torfprodukte;
- k) Düngemittel;
- l) Zeichnungen und Modelle von Objekten der Land- und Forstwirtschaft; Cultur und Bestandskarten;
- m) Arbeiten der Versuchsstationen, Agrar- und Forstkataster, Forststatistik ic.; —
- n) Darstellung der zur Erzeugung, Bewegung und Lagerung der vorbenannten Produkte dienenden Arbeitsprozesse und Vorrichtungen.
- o) Gartenanlagen, Zeichnungen und Modelle von Objekten des Gartenbaues, Glashäuser, Bewässerungen ic.;
- p) Darstellung der im Gartenbau angewendeten neuen Culturen;
- q) Produktionsstatistik.

Diese einzelnen Unterabtheilungen der landwirtschaftlichen Gruppe faßten zerstreut viele Tausende von Ausstellungsobjekten von allen Welttheilen, Provinzen und einzelnen Privaten in sich, und der landwirtschaftliche Besucher mußte selbst außer den Gemäuern ein wachsameres Auge haben, um hier seine Erfahrungen zu bereichern und Beobachtungen zu machen. Z. B. die schönen grünen Sammtteppiche nächst den Wegen, sind als Ausstellungsgegenstand in drei Wochen hergestellt worden, und manche frisch dastehende Pappel im und neben dem Ausstellungsraume im Prater war noch viel sehenswerther für den Forstmann, als mancher mit großen Kostenaufwand weit hergeführte Ausstellungstamm.

Da mir der Raum fehlt, und es auch meine Aufgabe überschreiten würde, ein Detail über die zweite Gruppe der Weltausstellung zu schreiben, so fasse ich das Gesehene in eine kurze Skizze zusammen, und theile nach Maßgabe von Raum und Zeit hierüber nachstehendes mit:

a. Bodenbearbeitung und Bodenproduktion.

Für diesen Theil waren für Oesterreich vom k. k. Ackerbau-Ministerium die umfassendsten Arbeiten, als: Bodenbeschreibungen, Bodenkarten, Wirthschaftskarte, Erntestatistiken, Agrargesetze, Grundzusammenlegungswerke, Pläne, Grafische Karten über die österr. Rindviehzüger ic. ic. vorgelegen.

Ebenso hatte Deutschland, so wie viele andere in- und ausländische landwirtschaftliche Vereine, Gesellschaften und einzelne Aussteller im obigen Sinne massenhafte Elaborate ausgestellt. *)

An Sämereien, Getreide und Futterpflanzen, waren tausende und tausende von den schönsten Proben, die jedes Land nur aufbringen konnte, zur Schau gestellt.

*) Die krainische Gesellschaft hatte 4 Bände Ernte-Agrar-Statistik von Krain ausgestellt gehabt.

Tudi poljski pridelki v klasovji bili so večidel izvrstni, ali na mene niso naredili nič kaj posebnega vtisa, a to zaradi tega ne, ker je obče znano, da so vse razstavljene reči le izbrani pridelki, ki se malokje, in še to le v posebno ugodnih okoliščinah dobé, ali pa, ki so se s posebnim trudom za razstavo pridobili. Ako vzamemo stvar, kakoršna je v resnici, ter jo primerjamo drug z drugim, nikdar ne moremo te pridelke poprečno navadne imenovati.

A pri razstavah je uže tako, da oni, ki zaradi neugodnega zemljišča ali neugodnega podnebja ne more tako lepih pridelkov razstaviti, kakor oni, ki ima znabiti najboljša zemljišča in najugodnejšo lego, za ves svoj trud in stroške, ki je je obrnil na slabo zemljišče, nima se nikakoršnega priznanja nadejati od postavljenega sodišča.

Najčešče dobi darilo le kapital in zemljišče, pridnost in razumnost se prezira.

Ako sodimo po razstavljenih rečéh, ki so bile v Dunajskej razstavi, moramo nepristransko pripoznati, da se napredek v poljedelstvu in pridelkih začelja proti severu in zahodu, tedaj na Českem, Moravskem, v Nemčiji, Belgiji, Holandiji, na Francoskem, Angleškem itd.

Kolikor bolj gremo proti jugu in vzhodu, toliko menj vidimo napredka v tej zadevi do zamorskih krajev, kjer najdemo poljedelstvo v onem žalostnem stanji, v kakoršnem je bilo iz začetka (izvzemši Kitajskega in Japonskega). Amerika dela čudeže v tej stroki. Kdor si njene razstavljene poljedelske stroje (mašine) ogleda, takój mora pripoznati, da so tam velikanski pridelki, kjer je takih strojev treba, to se vé, da so tam poljedelstvu tudi okolnosti ugodnejše nego drugod.

Ravno tako je po mojej rzsodbi na Ogerskem, v Rumuniji in Moldaviji, kjer se vsega v obilnosti pridelava brez posebnih stroškov in velicega truda.

Poljski pridelki v Avstraliji, Indiji, Rusiji, južnej Ameriki, Mehiki i. t. d. mi niso dopadli razun čaja, riža, pavole, sladkorja in bambusa, ter jih tudi ne morem pohvaliti. Ravno to veljá tudi o sadji njihovih sadnih dreves.

Posebno so se odlikovale konoplje, lan in tobak iz severnih krajev Evrope. A da bi bil nemški tobak tudi tako dober, kakor je Avstrijski samotrzni, tega nikakor ne verjamem.

Kar se tiče nemške kmetijske in gozdarske razstave, bila je v vseh svojih oddelkih in v vseh strokah tako izvrstno sestavljena, da jo moram po pravici vsem drugim za zgled zaznamenati.

Kmetijskih strojev (mašin) je bilo največ skupaj razstavljenih v posebnej mašinskej palači za poljedelstvo, potlej v zahodnej palači za kmetijsko in gospodarsko orodje, nekoliko tega orodja je bilo videti tudi v vzhodnej palači, vrh tega pa tudi po vseh drugih različnih skupinah razneseno.

Sadjereja je bila mnogovrstno zastopana; videla so se rastoča drevesa, skupine in drevesnice.

Izvrstno je sadjerejo razstavil knez *Schwarzenberg*. Tu sem videl meseca aprila drevesa saditi, a meseca septembra sem uže na marsikaterem našel najlepši sad.

Auch die Feldfrüchte im Halm waren meist vorzüglicher Art, doch machten diese auf mich keinen besonderen Eindruck, da es feststeht, daß die ausgestellten Objekte nur ausgefuchte Produkte sind, die sporadisch in günstigen Verhältnissen standen, oder ausschließlich mit besonderer Mühe zur Ausstellung hergerichtet wurden. Zur Durchschnittsannahme kann man solche Produkte nicht rechnen.

Bei Ausstellungen geht es nicht anders; — derjenige, der von ungünstigen Boden, behindert durch klimatische Verhältnisse ein Produkt ausstellt, das nicht so schön wie jenes von einem fetten Boden und günstiger Lage ist, kann sicherlich darauf rechnen, daß er für seinen Fleiß und Aufwand auf den schlechten Boden von der Jury nichts zu erwarten hat.

In den meisten Fällen wird nur das Kapital und der Boden prämiert, wogegen dem Fleiß und der Intelligenz das Nachsehen bleibt.

Nach den ausgestellten Objekten und nach dem Gesehenen zu urtheilen fängt unstreitig gegen Norden und Westen, sonach in Böhmen, Mähren, Deutschland, Belgien, Holland, Frankreich, England ic. die höhere Kultur in der Feldbearbeitung und Produktion an.

Gegen Süden und Osten nimmt diese ab, und fällt mit Ausnahme von China und Japan in den überseeischen Welttheilen bis auf den niedrigsten Grad der Primitivität zurück. Amerika macht staunen, und liefert durch seine ausgestellten Feldbearbeitungsmaschinen dem Beobachter das Bild, daß man es hier mit einer großartigen Massenproduktion zu thun hat, die von günstigen Umständen begleitet ist.

Ein ähnliches Bild fand ich auch bei Ungarn, Rumänien, Moldau, hier müssen und werden Massen geliefert, ohne Anwendung von besonderem Aufwand und großer Mühe.

Die Feldprodukte von Australien, Indien, Rußland, Südamerika, Mexico ic. machten mit Ausnahme des Thees, Reis, Baumwolle, Zucker und Bambusrohr auf mich keinen guten Eindruck, ebenso wenig ihre Baumfrüchte.

Besonders hervorragend war Hanf, Flachs, Tabak aus der nördlichen Hälfte Europas vertreten. Ob jedoch der Tabak Deutschlands so gut, wie der österreichische Monopoltabak ist, bezweifle ich sehr.

Deutschlands land- und forstwirtschaftliche Ausstellung war nicht nur in allen Fächern und Gebieten sitematisch geordnet, sondern dem Besucher auch so vorgeführt, daß man dieselbe als ein Muster bezeichnen muß.

Die landwirtschaftlichen Maschinen waren hauptsächlich in der Agrikultur-Maschinenhalle concentrirt, dann in der westlichen Agrikultur-Halle, wohl auch theilweise in der östlichen vorfindig, und übrigens in allen andern verschiedenen Gruppen sporadisch zu sehen.

Was die Obstbaumzucht anbelangt, so war diese vielfach durch lebende Bäume, Gruppen oder ganze Baumschulen vertreten.

Geschmackvoll war die Obstbaumzucht des Fürsten Schwarzenberg vorgeführt. Bei dieser sah ich selbst im April die Bäumchen setzen, und im September fand ich auf manchen die schönste Frucht.

Vrtni pridelki so bili samo nekoliko dni razstavljeni. Kar se tiče cvetic, umetnih vrtnarskih in vodnih rastlin, práproti, mahov, planinskih rož in ponosnih palem, bilo je vse tako krasno, da je človeku nemogoče jih popisati.

Menj zanimive so bile razstave sadja in zelenjave, a to zaradi tega, ker niso bile v nobenem pravem razmerji z veliko in mnogovrstno vrednostjo cele razstave.

S korunom (krompirjem) se je tudi na razstavi mnogo sleparilo. Pod različnimi tujimi in izmišljenimi imeni se je korun, kakoršnega pri nas na Kranjskem uže davno poznamo, po strašno visokej ceni ljudem priporočeval. Zelja in ohrovta nisem na celej razstavi videl tako lepega, kakoršnega se pri nas na trg pripeljejo celi vozovi, kjer se prodaje po sto glav za 5 gld.

Ljubljansko mahovje s svojim zeljem in repo moralo bi v tej zadevi dobiti prvo darilo. A tudi korun iz družbinega vrta na Poljanah in korun iz Schmidt-ove vrtnarije v Ljubljani bi se bil pri tej korunovej razstavi lahko v prvej vrsti odlikoval.

b. Kmetijsko orodje in stroji (mašine).

Drage človeške moči in splošno pomanjkanje delavcev je napeljalo ljudi k raznovrstnim iznajdbam. Zató je pa bilo na Dunajskej razstavi videti zares ogromno število vseh mogočih kmetijskih strojev in različnega orodja.

Najbolj zanimiva v tem obziru je bila prelepa in draga zbirka domačih in tujih plugov, ki jih je bilo 167 na številu in jih je razstavilo c. k. ministerstvo kmetijstva.

Ako si tu ogledamo óno preprosto kmetijsko oralo (plug), s katerim je naš cesar Jožef II. oral 19. avgusta 1769. leta o priložnosti svojega potovanja skozi Moravsko na knez Lichtensteinovej graščini Posořič, ter ga primerimo z ónim orjaškim parnim oralom, ki ima 12 lemežev in mašino za 25 konjskih sil močno, katero si je za poljedelstvo mnogozasluženi nadvojvoda Albreht kupil letos iz John Fowler-jeve fabrike za več tisoč goldinarjev, moramo pač pripoznati, da svet ne stoji, nego da vedno bolj in bolj napreduje v umetnostih in iznajdbah.

Na Dunajskej svetovnej razstavi bili so gotovo stroji za vsa mogoča kmetijska in gozdarska dela; še celó stroj, s katerim se molzejo krave, se ni pogrěšal.

A poleg tega je tudi to gotovo, da se pri različnih strojih tudi mnogo sleparije nahaja, zato je treba biti človeku previdemu pri nakupovanji strojev. Ako morda kako oralo po pruskih peščenih ravninah izvrstno reže in delo pohitruje, ter se po velikanskih nazznanilih, po agentih in kolporterjih po vsem svetu priporočuje, ni treba misliti, da je zató tako oralo tudi dobro za našo težko zemljo okoli Dobrove in po Dolenjskem.

Ravno to velja tudi pri ročnih mlatilnicah in škoporeznicah, kajti ravno pri teh se nahaja največ sleparije.

Stroji, naj si bodo kakoršni koli, ki mnogo poprav potrebujejo, posebno tacih, ki jih naši domači kovači ne razumejo, se uže zaradi tega za našo deželo nikakor ne morejo priporočati.

Die Gartenbauprodukte waren temporär ausgestellt gewesen. Was Blumen, Zier-, Wasserpflanzen, Farren, Moose, Alpenflora, Palmen anbelangt, so verstummt jede Beschreibung vor der Pracht und Herrlichkeit.

Minder interessant fand ich die temporären Obst- und Gemüse-Ausstellungen, d. h. sie standen in keinem Verhältnisse zu dem großen und mannigfaltigen Werthe der ganzen Ausstellung.

Der Erdäpfelschwindel ist hier vertreten gewesen. Mit erotischen, beliebig erfundenen Namen sind Erdäpfel, die wir hier in Krain schon längst erzeugen, um ein Sündengeld angepriesen worden.

Kraut und Kohl war kein so schönes zu sehen, wie wir solches wagenweise am laibacher Markte das Hundert um 5 fl. kaufen.

Unser Morast mit seinem Kraut und Stoppelnrüben hätte den ersten Preis davontragen müssen. Auch hätten sich die Erdäpfel des Versuchshofes oder des Etablissements Schmidt in Laibach bei der temporären Ausstellung mit allen messen können.

b. Landwirthschaftliche Geräthe und Maschinen.

Die theuere menschliche Arbeitskraft, und die allseitige Arbeitsnoth macht den Menschen erfinderisch, — und so fanden wir eine wahre Unzahl von Fabriketablissements für landwirthschaftliche Maschinen mit unüberschaubaren Reihen von Maschinen aller Art.

Der interessanteste Gegenstand zum Studium dieses Zweiges war die kostbare Pflugsammlung bestehend aus 167 Exemplaren des In- und Auslandes vom hohen k. k. Ackerbauministerium ausgestellt.

Sieht man den einfachen Bauernpflug an, mit welchem Kaiser Josef am 19. August 1769 auf der Fürst Lichtensteinischen Herrschaft Posoriz in Mähren ackerte, und vergleicht den mächtigen Riesendampfpflug mit 12 Scharren, vorgespannt mit einer Locomobile von 25 Pferdekraft, den der für die Agrikultur so hochverdiente Durchlauchtigste Erzherzog Albrecht aus der Fabrik des John Fowler heuer bei der Ausstellung um viele tausende von Gulden käuflich an sich brachte, so muß man doch gestehen, die Welt stehe nicht stille, und schreite mächtig vorwärts.

Bei der Weltausstellung waren gewiß für alle erdenklichen land- und forstwirthschaftlichen Arbeiten, Maschinen zur Auswahl vorhanden, selbst eine Maschine für das Melken der Kühe fehlte nicht.

Trotz dem mag aber viel Schwindel bei den verschiedenen Maschinen unterlaufen, weshalb ich beim Einkauf von Maschinen Vorsicht anempfehle. Denn wenn ein Pflug in Preussens Sandebenen leicht und gut arbeitet, und durch großartige Reklamen, Agenten und Colporteurs anempfohlen wird, taugt er deswegen doch noch nicht in die schweren Böden bei Dobrova oder irgendwo in Unterkrain.

Ebenso ist es mit Handdreschmaschinen, Futterschneidemaschinen für Menschenkraft der Fall, — hinter diesen steckt stark der Schwindel.

Die Maschine, welche viel Reparatur benöthigt, oder solcher Reparaturen bedarf, die unser Dorfschmied nicht machen kann, ist schon an und für sich für Krain nicht anzuempfehlen.

Kako zeló se marsikedó goljufá z nakupovanjem kmetijskih strojev, to nam zadostno kažejo shrambe za staro ropotijo in vsakovrstno čaro, kjer se često najde vse polno najbolj priporočevanih strojev, ki niso za drugo rabo, nego da je črv razjeda.

Videl sem tudi nekoliko prav dobrih plugov, ročnih mlatilnic, čistilnih in drobilnih strojev, o katerih pa bođem pozneje obširnejše govoril.

Raznovrstna na ogled izpostavljena volna je vsacemu izvedencu dovolj konstatovala dovršenost v ovčereji.

Skoraj v vseh državah se pridela obilo volne, med katerimi se je posebno nemška, francoska in avstrijska država odlikovala z lepimi pridelki.

Kozja in konjska dlaka (žima) je bila v vseh mogočih podobah zastopana. Posebno kar se tiče kozje dlake, so se Japonci, Indijanci in Amerikanci z občudovanja vrednimi pridelki odlikovali.

Živa živina je bila le za nekoliko časa (temporaer) razstavljena.

V vsem skupaj je bilo za razstavo 458 pleménnih konj nanzanjenih.

Od tega števila so v razstavo pripeljali:

Francozi	35 konj;
Lahi	6 „
Nemci	31 „
Avstrijanci	257 „
Ogri	79 „
Rusi	44 „
Egipčani	4 konje.

Kranjsko ni bilo zastopano; a naši sosednji deželi Koroško in Štirsko sta poslali po svojih kmetijskih in konjerejnih družbah, po deželnih konjerejnih komisijah in žrebčarijah prav lepo število konj.

Kranjskeje deželi se ni treba sramovati njenih težkih gorenjskih konj, kajti ako je s Koroškimi primerjamo, lahko je ž njimi stavimo v eno vrsto.

Iz Gorenjskega nam odpeljejo Korošci, posebno konjarji iz Lavantske doline, vsako leto precejšno število mladih konj in žrebcev. Ti barantači hodijo po vsem Gorenjskem, kupujejo konje po najnižjej ceni, je domá nekaj časa redé in gleštajo, ter je po tem za drage novce kot svojo domačo plemenino prodajajo.

Isto tako se godi po Gorenjskem tudi z našo Belansko govejo živino; koroški barantači jo kupujejo od nevednega Gorenjskega kmeta prav po ceni, ter jo potlej še enkrat tako drago prodajajo po Koroškem in še celó po Kranjskem.

Kranjski živinorejci potegnite uže enkrat mréno z oči! ozrite se malo po svetu, da vidite, kako se drugod godi.

Med razstavljenimi konji bilo jih je mnogo zares izvrstnih plemen. Odlikovali so se posebno Noriški konji. Tako n. pr. so bili

Wie oft man mit Maschinen sich hintergehen läßt, beweisen die Kumpelkammern, in welchen viele der angepriesenen Maschinen vom Wurm zernagt gefunden werden.

Erprobte gute Pflüge, Handdreschmaschinen, Pug- und Schrotmühlen habe ich wohl einige gesehen, und komme speziell später auf diese zu reden.

Die mannigfaltig ausgestellten Woll-Muster haben auch die Vollkommenheit der Schafzucht konstatirt.

Fast alle Staaten produziren massenhaft Wolle, worunter Deutschland, Frankreich, Oesterreich schöne Muster vorführten.

Ziegen- und Rosshaar war in allen Formen vertreten, von welchem ersterem Japan, Indien und Amerika staunenswerthe Produkte vorwiesen.

Was die lebenden Thiere anbelangt, so wurden selbe temporär ausgestellt.

Im ganzen waren zur Ausstellung 458 Stück Zuchtpferde angesagt, wovon

Frankreich	35 Stück
Italien	6 „
Deutsches Reich	31 „
Oesterreich	257 „
Ungarn	79 „
Rußland	44 „
Ägypten	4 „

zu stellen hatte.

Krain war gar nicht vertreten, wogegen unsere Nachbarprovinzen Kärnten und Steiermark, durch die Landwirthschaft-Gesellschaft, durch den Pferdeverein, durch die Pferde-Landeskommission und durch das Versuch-Departement eine große Zahl Pferde vorführten.

Krain braucht sich für seine Oberkrainer schweren Zugrosse nicht nur nicht zu schämen, sondern kann sich vielmehr hübsch nahe an die Seite Kärntens stellen.

Aus Oberkrain führen uns die Kärntner, besonders die Lavantthaler ein ansehnliches Contingent junger Pferde und Fohlen jährlich um eine Bagatelle aus dem Lande, züchten und pflegen diese eine Zeit gut, und verkaufen selbe um horrenden Preise als Eigenzucht.

Eben dasselbe geschieht mit unserm Oberkrainer Mollthaler-Vieh, das die Kärntner Händler in Oberkrain unserm unwissenden Bauer um einige Gulden in den schönsten Exemplaren entführen, um es dann in Mollthal selbst, für das doppelte des Ankaufspreises zu verkaufen und zwar oft nach Krain selbst.

Thut die Augen auf Krainer! und seht Euch ein wenig um, wie es in der Welt zugeht.

Unter den Pferden waren wohl Prachteremplare von Pferden aller Gattungen, besonders die norischen, so z. B. auch jene norischen, kolossalen

veliki in močni noroški konji, svojina necega Hoferja iz Štajarskega, prava krasota v konjskeji razstavi.

Odlikovali so se tudi izvorni arabski konji, svojina Sefer-Paše iz Egipta, in Lipičanski konji, obóji zaradi svoje živósti in redke strpljivosti.

Družba Dunajskih omnibusov je pripeljala v razstavo rusovske in danske konje, ki so bili brez vse graje.

Isto tako so nam tudi Ogrí pokazali precejšno število svojih lepih in mnogovrednih konj.

Nemška država je razstavila konje različnih plemen, na katerih se je takój videlo, da Nemci z vso razumnostjo plemené, redé in oskrbujejo svoje konje.

Konjska razstava je imela dober vspeh ter je pokazala popolno podobo evropejske konjereje.

Obilnejša je bila razstava goveje živine.

V vsem skupaj je bilo v razstavo poslanih 980 glav. Veliko večino tega števila dali so Avstrijanci, Ogrí in Nemci. Pripeljali so namreč v razstavo:

Angleži	10	goved,
Lahi	35	„
Nemci	119	„
Avstrijanci	559	„
Ogrí	96	„
Avstrijska pristava na Dunajskem razstavnem prostoru	48	krav.

Še mnogo večja bi bila lahko razstava goveje živine, ako ne bi bila razsajala po mnogih deželah goveja kuga.

Nemci so pripeljali nekoliko prav lepe goveje živine, ki so jo izredili po križem-plemenjenji angleškega Shorthornskega in Holandskega rodú.

Taka živina dobí po križem-plemenjenji lepo telesno sestavo, ki hitro raste in obilo mesa naredí. A krave niso nič kaj prida za mleko.

Iz naših severnih dežel, Českega in Moravskega, se je pripeljala v razstavo posebno lepa goveja živina, ki se je križem plemenila z domačim deželskim in švicarskim rodom.

Te dežele so tudi zaradi tega na boljsem, ker imajo mnogo velikih posestnikov, ki so vrli kmetovalci in pripravní vse storiti v povzdigo kmetijstva.

Ogrí niso imeli razun iz tujega v njih deželo pripeljane goveje živine nič posebnega. —

Kranjska dežela pri razstavi goveje živine ni bila zastopana.

Ovác so v razstavo pripeljali:

Angleži	135	glav,
Francozi	49	„
Lahi	22	„
Nemci	377	„
Avstrijanci	467	„
Ogrí	431	„

Izvrstne ovce so bile Angležke Costwold, Southdown, Oxfordshiredown, in pa Angležka bela ovca s kratkimi rogovi.

Mohrenschimmel eines gewissen Hofer aus Steiermark, welche die Zierde der ganzen Anststellung waren.

Die Original Araber des Geser Pascha aus Egypten, so wie das Sippizaner Pferd zeigten den edlen Ausdruck geparrt mit Feuer und Ausdauer.

Auch die Wiener Omnibus-Gesellschaft führte russische und dänische Pferde ins Treffen, die tadellos waren.

Ungarn hatte viel werthvolles, bewährtes feurige Material vorgeführt.

Das deutsche Reich hatte Pferde aller Art, aus welchem man im Ganzen den Schluß fassen konnte, daß hier mit Intelligenz gezüchtet wird.

Die Pferdeausstellung war gelungen, und zeigte das vollkommene Bild der europäischen Pferdezücht.

Massenhafter wurde bei der temporären Ausstellung das Kind vorgeführt.

Im Ganzen sind 980 Stück ausgestellt worden, wovon Oesterreich, Ungarn und Deutschland bei weitem den größten Theil stellen.

Hievon entfallen auf:

England	10	Kinder
Italien	35	"
Deutschland	119	"
Oesterreich	559	"
Ungarn	96	"
Oesterreichische Maierei am Weltausstellungsplatz	48	Kühe

Viel großartiger hätte die Kinderausstellung ausfallen müssen, wenn nicht die Rinderpest in so vielen Provinzen gespuckt hätte.

Aus Deutschland waren Prachteremplare von Kreuzungen aus englischen Schorthorn- (Kurzhorn-) und Holländer Ragen zu sehen.

Solche Kreuzungen zeichnen sich durch einen wohlgeformten Körperbau aus, der zur Fleischaufnahme sehr geeignet ist, und ein schnelles Wachsthum hat. Weniger jedoch ist dieses Vieh milchergiebig.

Unsere nördlichen Länder, als Böhmen, Mähren führten besonders hervorragende Kreuzungen aus dem Landschlag mit Schweizer Ragen vor.

Diese Länder sind auch dadurch bevorzugt, daß sie einen reichen Großgrundbesitz haben, der nicht nur die Landwirthschaft versteht, sondern auch bereit ist, Alles mögliche zu thun, damit dieselbe gehoben werde.

Ungarn hatte mit Ausnahme der importirten fremden Kinder nichts besonderes. —

Krain war gar nicht vertreten.

Von Schafen hat ausgestellt

England	135	Stück
Frankreich	49	"
Italien	22	"
Deutschland	377	"
Oesterreich	467	"
Ungarn	431	"

Ausgezeichnete Thiere waren die englischen Costwold, Southdown, Oxfordshiredown, dann die englische weiße kurzhörnige Raze.

Angležka ovca Costwold je zato hvale vredna, ker hitro raste, daje obilo mesa in debelo, čvrsto krzno (runo).

Povprečni pridelek na volni iznaša $5\frac{1}{2}$ do 9 kilogramov.

Angležka Southdown ovca ima lepo, kratko volno; od ovce se dobi navadno 6 do 7 funtov, od ovna 8 do 10 funtov volne; to je skorej trikrat toliko, kolikor od naših domačih Kranjskih ovac; vrhi tega je pa še volna trikrat več vredna nego od naših ovac.

En sam lep in izbran oven tega rodú veljá 200 do 300 gld.; pa se dobé ovni tega rodú iz ravno tiste črede, se vé da slabejše in nižje vrste, tudi po 30 do 20 gld. — A naj si bode temu kakor hoče, vse eno so še zmiraj več vredne nego Koroške, Jezérske in Ugovičke, ki se mnogo dražje prodajejo in imajo prav grobo s pasjo dlako pomešano volno.

Francozi so pripeljali najlepše Merinoške in Rambouilletске ovce v razstavo. Cena jim je bila od 50 do 3000 frankov.

Posebno lepe Rambouilletovke je poslalo narodno ovčarstvo francoskega ministerstva za kmetijstvo.

Kmetijskej družbi Kranjskej trebalo bi priporočati, da skrbi za povzdigo domače ovčjereje, ki je vendar uže na mnogo boljém stanji, nego li je bila.

Skušalo naj bi se nekoliko Rambouilletovk kupiti iz državne podpore.

Rambouilletovke niso samo za meso najboljše ovce, one dadó tudi obilo in lepe volne. Od ene same ovce dobi se po 7 do 9 funtov volne.

Kar se tiče nakupovanja teh ovac za pleme, bi tudi ne bile mnogo draže od onih iz Ugovic poleg Trebiža, ki so vsled državne podpore v ceni zeló poskočile. Letos zahtevajo Ugovičani za en par svojih in to še slabih gorskih ovac 34—36 gld.

Lahi so pripeljali v razstavo Bergamoške ovce, kakoršne imamo na Kranjskem za povzdigo ovčjereje, kajti Ugovička in Jezérska ovca sta se zaplodile po Bergamoskej (laškej) ovci.

Ovce, ki so je pripeljali Nemci v razstavo, bilo je res veselje gledati. Pri teh ovcah se je takój videlo, da se Nemci vedó umno ravnati pri ovčereji. Tu je bilo videti najlepše ovce, kakor so: Merinoške, Elektoral, Elektoral-Rambouilletovke, Negretti-ovke, Negretti-Rambouilletovke, Southdown-ovke, Oxfordshiredownovke; švabske deželске ovce; ovce résice itd. itd.

Ovčarji, ki so pripeljali ovce v razstavo in so v razstavi nanje pazili, dali so vsacemu potrebno pojasnilo o vsem, kar jih je kedó vprašal. Ti ovčarji bi bili s svojim obsirnim znanjem lahko najboljši učitelji našim Avstrijskim kmetskim ovčerejcem.

Jaz sam sem vprašal necega ovčarja, od kodí pride, da nekteri oven doseže velikansko vrednost od več tisuč frankov, in dobil sem sledeči odgovor:

Moj gospodar ima čredo, ki šteje 800 Merinoških ovac. To čredo sta v začetku tekočega stoletja zaplodila grof Halm-Remplin in Plessen-Ivenac, ki sta za ogromne denarje pripeljala ovce za pleme iz Francoskega oziroma Španskega. Od te črede dobi moj gospodar zdaj vsako leto po 100 za pleme ugodnih, cepljenih ovnov,